ИЗВЕСТИЯ НА МУЗЕИТЕ ОТ ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
REPORTS OF THE MUSEUMS IN SOUTH BULGARIA

1975, том I, с. 115—124 Постъпила на 20. III. 1975
975 vol. I, p. 115—124 *Enlisted on 20. III. 1975*

ДЖАМБАЗТЕПЕ, ИЗОБРАЗЕНО ВЪРХУ АНТИЧНА МОНЕТА ОТ ФИЛИПОПОЛ

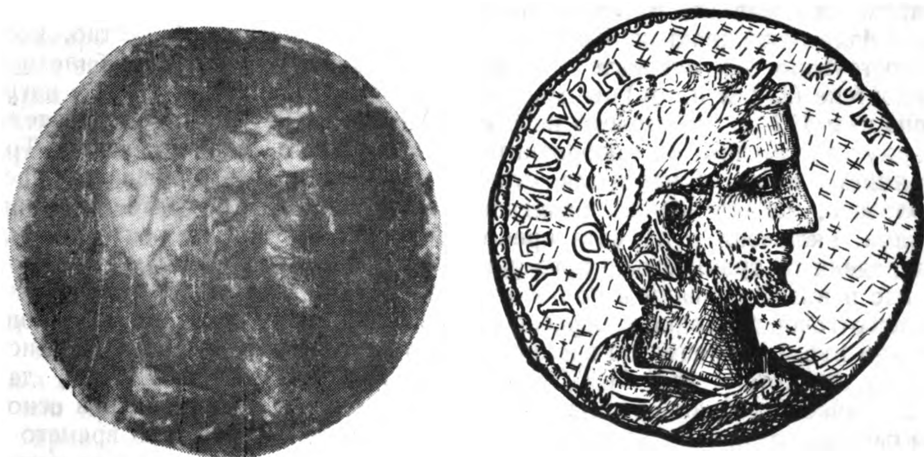
КАМЕН КОЛЕВ

REPRESENTATION OF DJAMBAZTEPE ON A COIN FROM PHILIPPOPOL

KAMEN KOLEFF

ABSTRACT. On a coin from Philippopol minted by Comod (180—192) Djambazteppe is pictured with a statue of Apollo and Bendida-Artemida — the most worshipped gods in the town. The coin image gives valuable information about the topography of the town the religious culture of its population, thus adding to our knowledge about the rich and varied sculptural and church decoration of the Roman Philippopol.

Върху една бронзова монета от дребен номинал, сечена във Филипопол (Пловдив) по времето на император Комод (180—192), е изобразено високо скалисто тепе със статуя на Аполон на върха и храм на Бендида

Обр. 1. Бронзова монета на Комод от Филипопол (лице — увеличено)
Fig. 1. Monnaie en bronze de Commode, frappée à Philippopolis (avers agrandi)

Обр. 2. Бронзова монета на Комод от Филипопол с изображение на Джамбазтепе (опакото — увеличено)
Fig. 2. La colline de Djambaztépé, figurée sur monnaie en bronze de Commode, frappée à Philippopolis (revers agrandi)

Артемида по средата на хълма (обр. 1—2). При публикуването на монетата през 1934 г. поради липса на каквито и да е други данни не е било възможно да се определи със сигурност кое от седемте пловдивски тепета е представено върху нея.[1]

От досегашните археологически, епиграфски и нумизматични данни знаем, че по време на римското владичество на върха на най-високия хълм — Джендемтепе (286 м н. в.), са се издигали два храма.[2] Единият от тях е бил посветен на Аполон.[3] Върху второто по височина тепе — Бунарджика (265 м н. в.), е била издигната статуя на Херакъл.[4] Засега все още не знаем какво е имало на Марково тепе. Но то е прикътано в полите на Бунарджика и малката му височина — 29, по отношение на околния терен, не е била подходяща за издигане статуя на слънчевото божество, което е чествувано по високите планински върхове и места. По билото на Сахаттепе (222 м н. в.) е минавала втората крепостна стена, изградена към 172 г. по времето на Марк Аврелий (161—180).[5] Следователно върху нито едно от изброените четири тепета, стоящи извън Трихълмието, не се е намирала статуя на Аполон. Ще трябва да предположим, че тя се е издигала върху някой от трите акрполни хълма, включени в първата крепостна стена, сектори от които са били изградени от траките още през ранната степен на старата желязна епоха у нас и възобновявани в по-ново време.[6] И наистина върху тази догадка верен отговор дава едно интересно изображение върху бронзови медальони, сечени във Филипопол по времето на Антонин Пий (138—161).[7] Надписът върху опакото — ЕПІ М ПОN CABEINOY/ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, дава възможност за по-точното датиране на тази емисия медалиони въз основа на означеното име на легата M. Pontius Sabinus. За него и за времето на управлението му при Антонин Пий засега нямаме данни от друг характер. В Британския музей се намира една монета от Филипопол с неговото име.[8] На лицевата страна е дадено четвъртото поред консулство на Антонин

Пий, което се пада в 145 г., когато е управлявал и легатът Pont. Sabinus.[9] Виждаме, че неговото име върху монетите се предшествува както от съкратената титла НГЕ (от ηγεμονευοντος),[10] така и от частицата ЕПІ (επι) — нещо, което имаме върху монетите на Антонин Пий, сечени и при легата Зено.[11] Върху опакото на интересуващия ни медалион е даден общият югоизточен изглед на акрополните хълмове — днешните Небеттепе, Джамбазтепе и Таксимтепе, върху които е бил разположен античният град, откъдето през римско време е получил името Trimontium (обр. 3). Отгоре се виждат храмове и статуя.[12] Върху десния хълм (Небеттепе — 205 м н. в.) е представен малък храм, който днес все още не може да се идентифицира на кое божество е бил посветен, въпреки че са били открити следи от него.[13] Върху левия (Таксимтепе — 202 м н. в.) е изобразен храм на Дионис. Върху централния скалист и най-висок хълм (а това е Джамбазтепе — 210 м н. в.) личи статуя на Аполон.[14] Отдолу са представени полулегнали симетрично една срещу друга фигурите на две речни божества, олицетворяващи реките Хеброс и Пясъчник. В ръцете, с които се подпират, държат изправено тръстиково (?) клонче, а в протегнатите напред ръце — плодно клонче или рог на изобилието. По същия начин и върху други филипополски монети в ръцете на речното божество се намират по два атрибута на плодородието.[15] В подножието на средния хълм е запазено доста неясно изображение, напомнящо колонада от четири свързани горе стълба — може би входът на античния стадион или по-вероятно фасадата на храм. Именно този среден хълм — Джамбазтепе, е представен самостоятелно върху интересуващата ни монета от Комод.[16]

Обр. 3. Изображение на Трихълмието върху бронзов медалион на Антонин Пий от Филипопол (опако — увеличено)
Fig. 3. Représentation du Trimontium sur un médaillon en bronze d'Antoninus Pius, frappée à Philippopolis (revers agrandi)

В следващите редове даваме описание на това извънредно интересно изображение, което се явява нов ценен принос за проучване на топографията на Трихълмието през римско време. Освен статуята на Аполон, за която имаме и други сведения, представен е и един непознат досега от други извори храм на Бендида-Артемида.

Л и ц е: AVT M Λ AVPH KOM (ΟΔΟC). Бюст на император Комод с къса, стригана брадичка, лавров венец и мантия, надясно.

О п а к о: ΦΙΛΙΠΠΟ/ΠΟΛΕΙΤΩΝ. Висок скалист хълм (Джамбазтепе), по края обрасъл с дървета. На върха — статуя на Аполон, гол, прав, наляво, с патера и лък. По средата на склона на хълма — храм в три четвърти изглед наляво, с триъгълен фронтон с акротери и четири колони на лицевата страна с профилирани бази и коринтски капители. Между средните колони статуя на Бендида-Артемида,

Обр. 4 *а*. Джамбазтепе със статуя на Аполон и храм на Бендида-Артемида, изобразени върху филипополска монета от Комод (фрагмент — увеличен); б — изглед на Джамбазтепе с църквата «Света Петка» (фотография от 1906 г.)

Fig. 4. *a* — La colline de Djambaztépé avec une statue d'Apollon et un temple de Bendis-Artémis, représentés sur une monnai de Commode, frappée à Philippopolis (fragment agrandi); **b** — vue générale de Djambaztépé avec l'église de «Svéta Petka» (état en 1906)

права, насреща, облечена в дълъг препасан хитон, с покривало на главата — полос. В двете си ръце държи по една факла ↑↓.

Бронз, диам. 19 мм, 3,55 г. Народен археологически музей,
Обр. 1 и 2 Пловдив, инв. № 1718.

Образите върху монетата са сравнително добре запазени. Хълмът е изобразен доста реалистично. Предаден е като едно високо възвишение с остър връх и стръмно спускащи се каменисти склонове, обрасли тук-там с дървета. Такъв е видът на Джамбазтепе откъм югоизток, откъдето е даден неговият изглед.

Върху някои монети[17] и медалиони[18] от Филипопол е предаден един по-рядко срещан статуарен образ на Аполон. Богът е изобразен гол, прав, с патера в протегната напред дясна ръка, а с лявата, върху която от рамото надолу се спуска мантията му, държи атрибутния предмет — лък, опрян на горната част на ръката. Този характерен начин на държане на лъка и покриване на рамото и ръката с мантия намираме и при мраморните статуи на Хермес и Херакъл от римско време.[19] Засега имаме само нумизматични данни, че този статуарен образ на Аполон се е намирал в неговия храм, изграден на върха на Джендемтепе. Втора такава статуя се е издигала върху една висока мраморна колона, поставена по средата на склона на същия хълм. При нашия случай имаме по-често срещана статуя на Аполон с патера и лък[20] или лаврово клонче[21] без мантия върху лявата ръка. Богът е представен гол, прав, в три четвърти изглед наляво, стъпил здраво върху десния си крак, а левият — облекчен и прегънат в коляното, е поставен малко назад и встрани. В дясната ръка, протегната напред, държи патера, а в лявата — лък, опрян на горната част на ръката.

Нямаме никакви данни относно големината и материала, от който е била изработена статуята. Но като вземем предвид мащабносттта, с която си е послужил гравьорът на монетния печат при предаване на различните предмети, трябва да приемем, и то с основание, че статуята е била значително по-голяма от естествен ръст. Навярно е била изработена от мрамор. Проф. Т. Герасимов допуска, че някои от Аполоновите статуи във Филипопол са били излети от бронз, а след това позлатени, както се е правело на много места по време на Римската империя[22].

По средата на склона на хълма е изобразен храм в три четвърти изглед наляво (обр. 4-а). На лицевата страна има четири колони с профилирани бази и коринтски капители, над които стои триъгълен фронтон с акротери. Броят на колоните или полуколоните на дългата страна на храма не са изобразени с изключение на последната, за да се очертае ясно силуетът му. Поради липса на каквито и да е други данни засега не може да се установи тяхното число. Постройката лежи върху двустъпална основа. Между средните колони на лицевата страна е изобразена статуя на богинята Бендида-Артемида[23]. Тя е представена права в неподвижна поза, обърната напред, облечена в дълъг, спускащ се до земята хитон, препасан през талията (Артемида винаги се изобразява само с хитон), с покривало на главата — полос. В двете си ръце държи по една запалена (?) факла. Повече подробности не личат. Въпреки малкото място между средните колони гравьорът на монетния печат е успял да предаде главните отличителни белези на богинята. Този статуарен тип на стоящата Бендида-Артемида — с шапка (полос или калат), матронално дълго облекло и две-

факли, е най-старият, засвидетелствуван у нас. Той е известен още през III в. пр. н. е. чрез образи върху редица бронзови автономни монети на гр. Кабиле, разположен на р. Тонзос (Тунджа)[24], и играе ролята на герб на града. Намираме го върху няколко емисии тетрадрахми с името на Ал. Велики[25] и върху тетрадрахмите на последния владетел на келтската държава в Тракия — Кавар;[26] монетите са сечени в този град. Това е статуарен образ на богинята, който се е намирал в главния храм на града и е бил изработен под влияние на създадения вероятно през елинистическата епоха тип на синкретизираната богиня Артемида-Хеката, на която е даван епитетът Фосфорос. Навярно филипополската култова статуя на Бендида-Артемида е била инспирирана от култовата статуя на същата богиня в Кабиле.

Липсват всякакви данни за размерите и материала, от който е била направена храмовата статуя на богинята във Филипопол. Но като се има предвид, че в развалините на светилищата и храмовете, разкопани у нас, са намирани обикновено мраморни скулптурни образи на божествата[27], то по всяка вероятност и нашата култова статуя е била от мрамор.

Понеже върху античните монети се изобразявали действително съществували тогава статуи и постройки, като се давал техният вид и местоположение, то ние трябва да търсим мястото на храма по средата на хълма, гледан откъм югоизток. Това е една не много голяма скалиста тераса, върху която днес се издига старата църква «Св. Петка», построена на мястото на античния храм (обр. 4-б). Интересно е това, че съществуват някои сходства относно почитането на Бендида и Св. Петка. Известно е от руската иконография, че Парашкева-Петка е била особено почитана светица като целителка от болести, беди и страдания. Чествувана е и като пазителка и спасителка. За нашия случай интересни са сведенията на ст. н. с. В. Заостровцева относно една икона на светицата, изработена на границата между XIV и XV в. от талантлив руски иконописец от рязанската живописна школа. Надписът върху иконата осведомява, че рязанският княз Феодор Иванович и епископ Йона са се обръщали към света Парашкева-Петка с молба да премахне бедите и нещастията, надвиснали над рязанския народ.[28] Подобни аспекти във връзка с почитането е имала и Бендида. Тя е чествувана като «обединителка, богиня-защитница на родовите обединения и на живеещите заедно».[29] Ето защо напълно естествено е, че след въвеждането и възтържествуването на християнството като официална държавна религия през IV в., когато храмът на Бендида-Артемида, както и останалите езически храмове били унижожени с ярост, на мястото на разрушения храм на богинята по-късно била построена църква, посветена на Св. Петка.

Бендида е имала храмове в Пирея, Лаврион, Саламин и при Филипи в Македония.[30] Тит Ливий (XXXVIII 41) споменава за такъв храм, издигнат на западния бряг по долното течение на Марица. Лукиан (Icaromen. 24.) пък съобщава за друг храм, построен в Тракия. Известно е неговото възторжено описание за гр. Филипопол като «най-голямия и най-красивия от всички градове». От стенописите на Боянската църква е засвидетелствувана статуя на Бендида-Артемида,[31] а в житието на Св. Николай Мирликийски се говори за неин храм.[32]

Седем хълма украсявали античния Филипопол. Това било свещеното число на Аполон и може би не случайно той е почитан като главен бог —

покровител на този град, още повече че тракийският бог Кендризос е бил отъждествяван с Аполон.[33] Слънчевото божество е чествувано по високите места. Джамбазтепе е най-източното от седемте хълма и най-високото в акрополния град, което първо посрещало утринните слънчеви лъчи. Затова тук била издигната статуята на Аполон, а неговият храм украсявал билото на най-високия от всички хълмове — Джендемтепе.

Бендида е върховна тракийска богиня и се проявява като женски корелат на тракийския Херос. Още отрано била отъждествена с гръцката Артемида (а след това и с римската Диана), с която имала известни прилики, като взела и нейното име.[34] Артемида — богинята на луната, е женското съответствие на Аполон. Върху Джамбазтепе в непосредствена близост под статуята му е храмът на неговата сестра. По този начин филипополци са показали своето уважение към най-почитаните от тях богове — Аполон Кендризийски и Бендида-Артемида. Намираме образите им заедно и върху един фрагмент от оброчна плочка, произхождаща от светилището в Чокльовското блато (днес с. Байкалско), Радомирско.[35] Известно е тяхно светилище и при Михайловград.[36] Култът на тези божества е бил широко разпространен в нашите земи.[37] Многобройните паметници, които показват голямото почитане на богинята в Мизия и Тракия и изтъкват нейните разнообразни аспекти, са разгледани подробно в литературата.[38] Ще отбележим само, че от източния склон на Небеттепе в Пловдив произхожда едно торсо от мраморна статуя на Артемида (НАМП, инв № 1697), а в музея се пази и бронзов бюст на Диана (инв. № 1760).

Първоначално Бендида е била божество на подземния свят. Почитана е като богиня на природата, гората, дивеча, лова и женитбата. Била покровителка на земеделието, растителността, животинското царство и домашните сръчности. Тя е c o n s e r v a t r i x — пазителка, спасителка.[39] Изобразена е върху тракийски монети.[40]

Филата Артемизиада във Филипопол е една от седемте градски фили.[41] Засвидетелствувана е от пет епиграфски паметника[42] — значително повече, отколкото са за останалите шест фили.[43] Споменаването ѝ в известните досега надписи е свързано с нейния религиозно-сакрален живот. Храмът на Бендида-Артемида, изобразен върху нашата монета, е бил главният квартален храм на тази фила. От два надписа, представляващи копия на един и същ текст, научаваме, че Акций Максим за благодарност посвещава на филата (вероятно за божеството) някакви столове с облегала, изработени за негова сметка.[44] От един почетен декрет се вижда, че филата е провеждала свои тържества и е издигала статуи на заслужили лица. Наличието на κοινὸν της φυλης в този надпис говори за една организирана общност на филата Артемизиада. Съществуването на койнон при дадена фила намираме в гръцкия и елинистическия свят. Това е явно указание, че произходът на тази филипополска фила трябва да търсим в предримската епоха.[45] Както отбелязахме вече, статуарният тип на Бендида-Артемида от нейния храм в града също ни отправя към това време.

Широкото влияние на богинята сред гражданите и околното население се вижда и от множеството нейни образи върху филипополските монети. Представена е като ловджийка — в ход надясно, облечена в къс хитон, с лък в лявата ръка и колчан през рамо.[46] Едно изображение върху серия монети, сечени пак при Комод, говори за наличието на статуя, представляваща богинята със скиптър като владетелка, царица (regina,

βασιλεια). Върху друга серия филипополски монети от времето на Юлия Домна — жена на Септимий Север (193—211), е изобразена статуя или релеф на «Αρτημις Παιδοτροφος — покровителка и защитница на новородените и неукрепнали още деца. Тези статуи са украсявали площади или обществени постройки в античния Филипопол и са се ползвали с голяма известност сред местното население.[47] Според Херодот (IV 33—34) тази богиня се почитала особено много от жените в Тракия и Пеония. Те вярвали, че им помага при ражданото.

Разгледаното изображение върху нашата монета е ценен принос за историята на града. Ние вече знаем, че хълмът, който е предаден върху монетите на Комод, е Джамбазтепе. Установихме и една нова подробност от топографията на римския Филипопол през последната четвърт на II в.— съществуването на храм на най-почитаната тракийска богиня — Бендида-Артемида, който се е издигал по средата на хълма. Знаем мястото, изгледа и формата на този храм. Установихме и наличието на статуя на богинята, чийто тип — най-старият у нас, говори за твърде ранното ѝ почитане във Филипопол. Научаваме също, че на Джамбазтепе — централния и най-високия от акрополните хълмове, се е издигала статуя на главното градско божество — Аполон Кендризос. Накрая монетното изображение дава указания за религиозната култура на местното население и допълва сведенията за богатата и разнообразна скулптурна и храмова украса на римския Филипопол. Тези данни говорят за активна религиозна дейност на гражданите в акрополната част и показват несъстоятелността на твърдението, че целият обществен живот протичал извън нея.[48]

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

[1] Т. Герасимов — Няколко монети и медалиони от Филипопол, ГПНБМ, 1931—1934, с. 123—125, обр. 58—59.

[2] К. Колев — Джендемтепе, изобразено върху антична монета от Филипопол, МПК, IX, 1969, кн. 1, с. 7—10, обр. 2—3.

[3] Д. Цончев — Древният величествен Пловдив. Статуи и светилища по върховете на тепетата, Борба, XIV, бр. 4618, 16. IX. 1936, с. 2; Т. Герасимов — Монета на град Филипопол с изображение на един от хълмовете му, ГПНБМ, 1937—1939, с. 161—173, обр. 1—2.

[4] Н. Мушмов — Античните монети на Пловдив, ГНБП, 1924, с. 269, № 440, табл. XII; М. Апостолидис — Неиздадени или неизтълкувани надписи от Пловдив и околността му, ГНБП, 1927, с. 185—187, II.

[5] К. Колев — Изграждането на Външната крепостна стена във Филипопол по времето на Марк Аврелий, ГНАМП, VII, 1971, с. 99 и сл.; същият — Римско крепостно строителство по Сахаттепе, Отечествен глас, XXX, бр. 8816, 17. IV. 1973, с. 4, фиг. 1; Д. Цончев — Приноси към старата история на Пловдив, С., 1938, с. 61—62, 67—68 и 141—142; R. F. Hoddinott — Bulgaria in Antiquity, An Archaeological Introduction. London, 1975, p. 187 et al., fig. 41.

[6] Селището на Небеттепе е било укрепено със здрава крепостна стена още през XII—VIII в. пр. н. е. Тя е с циклопски начин на градеж. За нейното датиране допринесоха разкопките, проведени през 1969/70 г. Откри се неизвестна досега крепостна стена тип «циклоп», която е защищавала селището откъм югозапад. От вътрешната страна на тази стена се откри подова мазилка на праисторическо жилище с керамика от ранната степен на старата желязна епоха у нас. Този под чрез замазка е залепен за крепостния зид. Следователно за югозападна стена на самото жилище е бил използван сектор от съществуващата вече тракийска крепостна стена.

[7] Известни са три екземпляра. Единият се намира във Fitzwilliam Museum Cambridge (Англия), отдел за монети и медали — W. M. Leake — Numismata Hellenica,

London, 1856, section Europe, p. 92, 2; другият — в сбирката на В. Ма̀тоушек от Прага, който бе така любезен да ни изпрати публикуваната тук фотография (обр. 3), за което още веднъж му изказваме нашата сърдечна благодарност, а третият — в сбирката на Ив. М. Балакчиев от Никопол.
[8] Hill — Numismatic Chronicle, 1922, 15, Nr 43.
[9] Huette — Antoninus Pius, ii, p. 168 ff.; A. Stein — Die Legaten von Moesien, Dissertationes Pannonicae, i. II, 1940, pp. 44 ff., 78, 117 ff., 123.
[10] Н. Мушмов — Античните монети на Пловдив. . ., с. 218—219, № 53; Hill — цит. съч., № 43.
[11] Н. Мушмов — цит. съч., с. 215, № 25—27.
[12] Т. Герасимов — Храм на Дионис върху една монета от Филипопол, РП, IV, С., 1949, с. 190.
[13] В. Пеев — Град Пловдив — минало и настояще, ч. I, Пловдив, 1941, с. 164.
[14] К. Колев — Изображение на Трихълмието върху филипополска монета, Отечествен глас, XXXI, бр. 9037, 5. I. 1974, с. 4. обр. 1.
[15] Н. Мушмов — Античните монети на Пловдив. . ., табл. VII, № 257 и 280.
[16] К. Колев — Монетите като извори за историята на Пловдив, Сб. Археологически проучвания за историята на Пловдив и Пловдивския край, Пловдив, 1966, с. 61 и 77—79, обр. 32—34.
[17] Т. Герасимов — Монета на град Филипопол. . ., с. 162, обр. 1; Н. Мушмов — цит. съч., с. 257, № 357, табл. VIII.
[18] Т. Герасимов — Монета на град Филипопол. . ., обр. 2, 5 и 6; същият — Бележки върху Питийските, Александрийските и Кендризийските игри във Филипопол, Сб. Д. Дечев, С., 1958, с. 304, табл. II, № 3, 4 и 6.
[19] Т. Герасимов — Монета на град Филипопол. . ., с. 166 и цит. там л-ра.
[20] Н. Мушмов — цит. съч., № 59—62, табл. III, № 124, табл. XIII.
[21] Пак там, № 128—129, табл. IV.
[22] Т. Герасимов — Монета на град Филипопол. . ., с. 166—167.
[23] К. Колев — Храм на Бендида-Артемида във Филипопол, Отечествен глас, XXV, бр. 7483, 15. XII. 1968, с. 2.
[24] Т. Герасимов — Где са сечени тетрадрахмите на Кавар, келтски владетел в Тракия, ИАИ, XXII, 1959, с. 113, обр. 3.
[25] Th. Gerassimov — The Alexandrine tetradrachms of Cabyle in Thrace, Reprinted from Centennial volume of the American Numismatic Society, New York, 1958, p. 273—277, tabl. XVI, 5—14; Т. Герасимов — Към нумизматиката на град Кабиле, ИАИ, XXXIII, 1972, с. 115, и сл., № 14—17.
[26] Th. Gerassimov — Rare coins of Thrace, Reprinted from the «Numismatic Chronicle», Sixth Series, XVII, 1957, p. 1—3, tabl. I, 1—6.
[27] Б. Филов — Избрани паметници на античното изкуство в България, ИАД, I,-1910, с. 1 и сл., обр. 1; Г. Кацаров — Светилище на Зевс и Хера при Копиловци, Кюстендилско, ИАД, IV, 1914, с. 103 и сл., обр. 70—72; Йорд. Иванов — Кюстендилският Хисарлък и неговите старини, ИАД, VII, 1919—1920, с. 72—73, обр. 44.
[28] В. Заостровцева — Връщането на «Парашкева-Петка», Днес и утре, 1968, № 22, с. 28.
[29] W. Tomaschek — Die alten Thraker, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, Phil.-hist. Klasse, 1894, II, 1, S. 47.
[30] Г. Кацаров — Бендида, ИИД, кн. II, 1906, с. 32 и 39.
[31] П. Боев, Ст. Мутафов и А. Боева — Биологични и медицински елементи в стенописите на Боянската църква, ИИИИ, кн. VI, 1963, с. 55—57, обр. 8.
[32] Книга житий с тыхъ, Киев, 1855, с. 103.
[33] G. Kazarow — Jahresh. der österr. arch. Inst., XVI Beiblatt, S. 208.
[34] Д. Дечев — Култът на Артемида в областта на Средна Струма, ИАИ, XIX, 1955, с. 96—100 и цит. там л-ра.
[35] Д. Дечев — Светилището в Чокльовското блато, ИАИ, VII, 1932—1933, с. 384, обр. 133.
[36] Б. Филов — Светилище на Диана и Аполон при град Фердинанд, ИАД, V, 1915, с. 216—217.
[37] И. Бассанович — Към епиграфиката и археологията на Горна и Долна Мизия, МСб, XI, 1894, с. 63 и цит. там л-ра.
[38] Л. Огненова — Някои аспекти на Бендида върху паметници от Тракия. ИАИ, XXII, 1959, с. 81—93 и цит. там. л-ра.

[39] А. Милчев и Д. Пеков — Нов паметник на Диана и Актеон, Археология, IV, 1962, кн. 4, с. 38.
[40] Н. Мушмов — Монетите на тракийските царе, ГНБП, 1925, № 176, табл. VII.
[41] Д. П. Димитров — Един нов античен надпис от Стара Загора, ГНАМП, II, 1950, с. 247 и цит. там л-ра.
[42] G. Mihailov — Inscriptiones Graecae in Bulgaria Repertae, Serdicae, 1961, t. III_1, 902, 903, 1445; Л. Ботушарова — Три документа за историята на римския Филипопол, Археология, X, 1968, кн. 2, с. 47—49, обр. 4—5, с. 49—51, обр. 6—7.
[43] За тях надписите се разпределят, както следва: два за Хераклеида (G. Mihailov — IGBulg., III_1, 894, 1036) и по един за Асклепиада (пак там, 914), Евмолпиада (пак там, 1023), Кендризия (пак там, 886), Родопеида (пак там, 1401) и Хебреида (пак там, 1473).
[44] IGBulg., III_1, 903; Л. Ботушарова — цит. съч., с. 49—51, обр. 6—8.
[45] Л. Ботушарова — цит. съч., с. 48—49.
[46] Н. Мушмов — Античните монети на Пловдив, № 9—10, 21, 254.
[47] Т. Герасимов — Нумизматически принос към религията на Тракия, ИАИ, VIII, 1934, с. 178—181, обр. 122, с. 174—176, обр. 118.
[48] Л. Ботушарова — цит. съч., с. 52.

LA COLLINE DE DJAMBAZTEPE, REPRESENTEE SUR UNE MONNAIE ANTIQUE DE PHILIPPOPOLIS

KAMEN KOLEV

Résumé

Avançant une série de faits, l'auteur démontre, que sur une série de monnaies en bronze du petit nominal, battue à Philippopolis, sous le règne de Commode (180—192), est représentée la colline de Djambaztépé — la colline centrale et la plus élevée des trois collines acropoles de la ville (fig. 1—2).

Au sommet, est figurée le statue d'Apollon, nu, debout, à gauche, avec une patère et un arc. Au milieu du versant de la colline est représenté un temple, vu trois-quart à gauche, au fronton triangulaire avec des acrotères et quatre colonnes, sur le côté frontal, aux bases profilées et des chapiteaux corinthiens. Entre les colonnes médianes est représentée la statue de la déesse Bendis-Artémis, debout, en face, en hiton (tunique) long ceinturé, avec un voile sur la tête — un polos. Dans chacune de ses mains elle tient un flambeau (fig. 2 et 4). Ce type de la déesse — le plus ancien chez nous, est témoigné au III siècle avant l'ère nouvelle, par des monnaies autonomes et autres, battues dans la ville de Kabilé. Le temple de Bendis-Artémis, réprésenté sur la monnaie, était le temple principal du quartier de la tribu Artemiziade, cette dernière étant témoignée également par 5 monuments épigraphiques, découverts dans la ville.

Apollon-Kendrissos et Bendis-Artémis étaient les divinités les plus vénérées à Philippopolis romain.

La figuration monétaire présente des indications précieuses sur la topographie le la ville, sur la culture religieuse de la population, tout en complétant les renseignements sur l'ornement sculptural, riche et divers, des temples du Philippopolis romain.